

М. П. СНАЧОВ, А. В. ВЕРНЮК (ДІТ)

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуті деякі питання щодо реформування системи оподаткування суб'єктів малого підприємства, розв'язання яких може покращити економіку України через збільшення кількості малих підприємств.

В статье рассмотрены некоторые вопросы по поводу реформирования системы налогообложения субъектов малого предпринимательства, решение которых может улучшить экономику Украины через увеличение количества малых предприятий.

In the article some questions are considered concerning reformation of the taxation system of small businesses, the solution of them can improve the economy of Ukraine through the increase of quantity of small enterprises.

В умовах переходу економіки України до ринкових відносин на момент вступу у Світову Організацію Торгівлі (СОТ) в країні за спрощеною системою оподаткування працюють майже 3 млн громадян. Її переваги полягають у скороченні документообігу суб'єктів підприємницької діяльності та спрощенні механізму оподаткування шляхом заміни певних податків на єдиний податок.

На користь спрощеної системи оподаткування свідчить також те, що з кожним роком простежується зміцнення тенденції до зростання основних показників діяльності суб'єктів, які її застосовують. Це, своєю чергою, позитивно позначається на динаміці надходжень до бюджету та сприяє створенню робочих місць.

Підтримка малого підприємництва, в тому числі через систему оподаткування, є одним із шляхів подолання економічної кризи в економіці України після її вступу до СОТ. Отже, спрощена система оподаткування є дієвою формою державної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

В Україні оподаткування громадян - суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється на загальній системі оподаткування, оподаткуванні по єдиному та фіксованому податках. Особливістю оподаткування по єдиному податку є те, що доки суб'єкти господарювання ведуть спрощений облік та звітність за результатами своєї діяльності, вони сплачують фіксовану ставку податку з доходів (обороту).

З метою реалізації державної політики щодо розвитку й підтримки малого підприємництва, підвищення його ролі в розвитку національної економіки внесені зміни в оподаткування суб'єктів малого підприємництва (Указом Президента України від 3 липня 1998 року №727/98

«Про спрощену систему оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»). Згідно цього Указу спрощена система оподаткування запроваджується для таких суб'єктів малого підприємництва:

- 1) фізичних осіб;
- 2) юридичних осіб.

1) Суб'єкт підприємницької діяльності - фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, мають право вибрати спосіб оподаткування доходів за єдиним податком шляхом отримання свідоцтва про сплату єдиного податку.

Ставка єдиного податку для фізичних осіб встановлюється місцевими радами за місцем державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності залежно від виду діяльності і місця її здійснення і не може становити менше 20 гривень і більше 200 гривень за календарний місяць.

Умови для переходу фізичних осіб на спрощену систему оподаткування:

- кількість працюючих у фізичної особи, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, і у трудових відносинах з якою, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб;

- обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. грн;

Можливість такого вибору не поширюється на:

- фізичних осіб, які відповідно до законодавства України сплачують фіксований податок;

- фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи і

здійснюють торгівлю підакцизними товарами (крім сфери громадського харчування).

Крім того, сплата єдиного податку не звільняє від придбання торгового патенту відповідно до Закону України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23.05.1996 р. при здійсненні торгівлі за готівкові кошти у пунктах продажу товарів.

Якщо платник податку займається підприємницькою діяльністю з використанням найманої праці чи за участю в підприємницькій діяльності членів його сім'ї, розмір єдиного податку збільшується на 50 відсотків за кожну людину.

Суб'єкт підприємницької діяльності - фізична особа, яка сплачує єдиний податок, звільняється від обов'язку нарахування, відрахування та перерахування до державних цільових фондів зборів, пов'язаних з виплатою заробітної плати працівникам, які перебувають з ним у трудових відносинах, включаючи членів його сім'ї.

Фізичних осіб-суб'єктів підприємництва, які зупинили свій вибір на спрощеній системі оподаткування, приваблює можливість:

- зменшення кількості податків і зборів; імовірності допущення порушень податкового законодавства і помилок при складанні звітності;
- легко підрахувати податкові зобов'язання;
- не застосовувати реєстр розрахункових операцій;
- повернутися за власним бажанням на загальну систему оподаткування;
- перейти на сплату фіксованого податку;
- бути неплатником податку на додану вартість;
- скорочення витрат часу на заповнення та представлення звітності.

2) Суб'єкти підприємницької діяльності - юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності поряд з діючою системою можуть самостійно обирати спосіб оподаткування доходів за єдиним податком за умови:

- якщо за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб;
- об'єм виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн грн.

Спосіб оподаткування вибирається один раз і залишається незмінним протягом року. Юридична особа, яка перейшла на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, самостійно обирає одну з наступних ставок єдиного податку:

- 6 відсотків суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору у разі сплати податку на додану вартість згідно із Законом України «Про податок на додану вартість» (168/97-ВР);

- 10 відсотків суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), за винятком акцизного збору, у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва може застосовуватися поряд з діючою системою оподаткування, обліку та звітності, передбаченою законодавством, на вибір суб'єкта малого підприємництва.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва не поширюється на:

- суб'єктів підприємницької діяльності, які проводять діяльність у сфері грального бізнесу (в тому числі діяльність, пов'язану із влаштуванням казино, інших гральних місць, гральних автоматів з грошовим або майновим вигршем, проведенням лотерей (у тому числі державних) та розіграшів з видачею грошових вигршів у готівковій або майновій формі), здійснюють обмін іноземної валюти;

- суб'єктів підприємницької діяльності, які є виробниками підакцизних товарів, здійснюють господарську діяльність, пов'язану з експортом, імпортом та оптовим продажем підакцизних товарів, оптовим та роздрібним продажем підакцизних пально-мастильних матеріалів;

- суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють: видобуток та виробництво дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення; оптову, роздрібну торгівлю промисловими виробами з дорогоцінних металів, що підлягають ліцензуванню відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»;

- суб'єктів підприємницької діяльності, на яких поширюється дія Закону України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» у частині придбання спеціального торгового патенту;

- довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні і небанківські фінансові установи;

- суб'єктів підприємницької діяльності, в статутному фонді яких частки, що належать юридичним особам-учасникам і засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25 відсотків.

Суб'єкти малого бізнесу, незалежно від технології та наявності виробництва продукції (робіт, послуг), його матеріаломісткості та кількості здійснюваних за місяць господарських операцій (обсягу документообороту), можуть обрати один з таких варіантів ведення спрощеної форми бухгалтерського обліку:

- просту форму бухгалтерського обліку;
- форму бухгалтерського обліку з використанням (веденням) реєстрів обліку майна малого підприємства.

Проте за час існування спрощеної системи оподаткування було прийнято ряд законодавчих актів, нормами яких внесено суттєві зміни до порядку оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності та сплати ними внесків на загальнообов'язкове соціальне та пенсійне страхування.

Усталена сьогодні в Україні система контролю та нагляду з боку держави є недосконалою:

- по-перше, чинним законодавством чітко не визначено ні обов'язки органів контролю, ні їх відповідальності в процесі перевірок;
- по-друге, юридичною підставою для перевірок є велика кількість прийнятих у різний період законодавчих актів (6 кодексів, 39 законів України, 6 указів Президента України, 19 постанов Кабінету Міністрів України, 29 відомчих актів центральних органів виконавчої влади);
- по-третє, перевірки суб'єктів господарювання (найбільш поширена форма контролю) здійснюються багатьма бюджетними організаціями та установами (близько 40).

Основними недоліками цих нормативно-правових актів, які регулюють питання здійснення перевірок, є:

- відсутність вичерпного переліку видів та цілей перевірок;
- відсутність повного переліку органів, уповноважених на проведення перевірок, та чітко визначених меж цих повноважень;
- нечіткість визначення підстав для проведення перевірок тощо.

Таким чином, зазначена система оподаткування потребує додаткового реформування.

У якості деяких заходів покращення системи контролю та нагляду можна запропонувати наступне:

- створити належні правові умови для налагодження паритетних відносин між контролюючими органами і суб'єктами господарювання;
- обмежити можливості для зловживань з боку представників контролюючих органів, а

також забезпечити підвищення рівня захищеності прав суб'єктів господарської діяльності;

- обмежити державне втручання в господарську діяльність суб'єктів господарювання;
- сприяти покращенню бізнес-середовища в Україні;
- посилити кримінальну відповідальність чиновників за перешкоджання підприємницькій діяльності.

Сьогодні гострою залишається проблема примусового залучення коштів суб'єктів підприємницької діяльності в різноманітні благодійні, відомчі та інші фонди, що негативно впливає на розвиток бізнес-середовища в країні загалом. Необхідно посилити кримінальну відповідальність чиновників за перешкоджання підприємницькій діяльності, яке виявляється у вимозі про перерахування суб'єктами підприємства коштів до фондів, формування яких згідно із законодавством здійснюється на добровільній основі.

Тому необхідно:

- поліпшити підприємницький клімат в Україні;
- установити кримінальну відповідальність за вимогу про перерахування суб'єктами підприємства коштів до фондів, формування яких згідно із законодавством здійснюється виключно на добровільній основі;
- зменшити прояви опосередкованого хабарництва та унеможливити безпідставний тиск на суб'єктів підприємницької діяльності з боку чиновників.

Крім того, існує низка проблем, вирішення яких уже зараз дозволить значно покращити податкову політику, не чекаючи податкової реформи. До таких проблем слід віднести:

- а) безкарність підприємців за порушення чинного законодавства;
- б) зменшення недосконалостей самої податкової системи;
- в) більш чітке та зрозуміле визначення баз оподаткування;
- г) пов'язування деяких баз оподаткування, крім доходів фізичних осіб, з фондом заробітної плати та обсягом реалізації продукції;
- д) забезпечення певної постійності законодавчо-нормативної бази;
- е) усунення негативного впливу високих ставок податків та загальної суми стягнень на процес прийняття економічних рішень;
- ж) можливість суттєвого збільшення сум податкових надходжень в бюджет від податку з доходів фізичних осіб за рахунок збільшення частки витрат на оплату праці в собівартості

виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг).

Для фізичних осіб-підприємців, з метою уніфікації, пропонується об'єднати єдиний та фіксований податки, які дублювали один одного, та встановити загальний, узявши за основу єдиний податок. При цьому ставки податку пропонується встановити у фіксованому розмірі на рівні, встановленому діючим законодавством.

Граничний обсяг виручки від реалізації для фізичних осіб повинен коригуватися у залежності від ситуації на ринку. Стосовно кількості осіб, що перебувають у трудових відносинах з фізичною особою-платником єдиного податку, то пропонуємо залишити чисельність на рівні 10 найманих працівників.

Крім того, переглянути розмір надбавки, яка застосовується до ставок єдиного податку і сьогодні становить 50 % за кожного найманого працівника фізичної особи-платника податку. Передбачити зниження такої ставки до 25 %.

Разом з тим, необхідно запровадити механізм усунення існуючих схем мінімізації податкових зобов'язань та забезпечення своєчасної сплати єдиного податку. Зокрема, для тих підприємців, що перевищили граничний обсяг отриманого доходу, пропонується передбачити відповідальність у вигляді оподаткування сум перевищення доходу за такою шкалою: перевищення граничного річного обсягу до 20 % – диференційовано відповідно до відсотків перевищення – не менше 5 % для фізичних осіб та 10 % для юридичних осіб; понад 20 % – за ставкою 15 % для фізичних осіб та 25 % для юридичних осіб.

Пропонується диференціація єдиного податку для новостворених юридичних осіб з метою регульованого розвитку підприємств і окремих галузей народного господарства, тобто зменшення розміру відсоткових ставок єдиного податку у два рази (із 6 та 10 до 3 та 5) з одночасним введенням єдиного соціального внеску. Це пов'язано з тим, що існуючий порядок оподаткування єдиного податку не підтверджує сутність спрощеної системи оподаткування у зв'язку з необхідністю проведення додаткових нарахувань до Пенсійного Фонду України та фондів соціального страхування.

Також необхідно створити інформаційно-консультаційний центр розвитку малого підприємства, де будуть проводитись:

- роз'яснення щодо внесень змін до деяких законодавчих актів, що призведе до удосконалення правового регулювання і функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності, діяльності в частині порядку видачі документів дозвільного характеру;

- публічні обговорення проектів регуляторних актів, яке призведе до досягнення позитивних економічних результатів виконання регуляторних актів;

- розроблення та забезпечення виконання освітньої програми з питань провадження підприємницької діяльності для підприємців та широких верств населення. Це призведе до отримання знань, необхідних для започаткування та ведення власної справи, підвищення ефективності діяльності суб'єктів малого підприємства;

- організація професійного навчання безробітних за навчальними планами та програмами, що сприяють розвитку малого підприємства та започаткування власної справи;

- залучення до підприємницької діяльності інвалідів, жінок, молоді, безробітних, жителів сільської місцевості, що призведе до збільшення кількості суб'єктів малого підприємства серед слабо захищених верств населення;

- забезпечення функціонування в регіонах інформаційної служби «гаряча лінія» для підприємців;

- проведення Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді;

- проведення конференцій, нарад, засідань за круглим столом, форумів, виставок та ярмарків за участю представників малого підприємства, відзначення Дня підприємця.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємства» від 03.07.1998 р. №727/98.
2. «Господарський Кодекс України» від 16.01.2003 р. № 436-IV.
3. www.zakon.rada.gov.ua.
4. www.yablonsky.com.ua.

Надійшла до редколегії 16.04.2008.